

مجازات توهین در فضای مجازی وحقیقی

یکی از چیزهایی که باعث می‌شود ارزش و احترام در جامعه از بین برود و هرج و مرج ایجاد بشود، توهین به همدیگر است. توهین از منظر علم حقوق یکی از جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص است و در قوانین موجود در کشور ما جرم محسوب می‌شود و مجازات دارد. از منظر علم حقوق به هر رفتاری عم از قتل، گفتار، اشاره، نوشتار یا نظایر آن که بتواند به نحوی موجب تحقیر کردن یا خوار و خفیف کردن مخاطب، توهین در نظر عموم افراد جامعه قلمداد شود، توهین گفته می‌شود. نکته مهم در خصوص جرم توهین این است که توهین یک جرم مطلق است و مقید به نتیجه خاصی نیست، یعنی اگر مخاطب توهین از شعور و شخصیت بالایی هم بر خور دار باشد و عملاً از توهین صورت گرفته ناراحت نشود، باز هم جرم توهین به صرف موهن بودن رفتار مرتکب آن، ارتکاب یافته و قابل رسیدگی در دادگاه است.

این روزها با توجه به گسترش فضای مجازی جرائم در این فضا هم به شدت در حال افزایش است، لذا یکی از جرائم مهم در فضای مجازی که این روزها هم خیلی زیاد مورد توجه قرار گرفته، واژه توهین سایبری یا همان جرم توهین در فضای مجازی است، بنابر این چنانچه افراد در فضای مجازی از جمله اینستاگرام، تلگرام، واتس‌آپ، کلاب‌هاوس و توییتر به شخصی توهین کنند، این مسئله قطعاً قابل پیگیری است.

نکته مهم در خصوص جرم توهین این است که توهین باید به صورت عمدی و آگاهانه رخ بدهد، یعنی اگر فردی در حالت خواب، بیهوشی، هیپنوتیزم، مستی و نظایر آن به دیگری توهین کند، جرم توهین رخ نمی‌دهد، بلکه فرد باید به موهن بودن رفتار خود آگاهی داشته باشد، نه آنکه به دلایلی از قبیل تفاوت فرهنگی یا تفاوت زبانی یا تفاوت قومی که در برخی زبان‌ها یا فرهنگ‌ها الفاظ معانی مختلف دارد، بگوید آن فرد توهین کرده است، لذا اگر آن شخص نسبت به موهن بودن رفتار خود جاهل باشد، آن رفتار جرم توهین تلقی نمی‌شود.

در رابطه با عنصر قانونی جرم توهین چه در فضای حقیقی، چه در فضای مجازی باید به ماده ۶۰۸ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات اشاره کرد. در این ماده قانونگذار ما به صراحت تمام بیان می‌کند: توهین به افراد از قبیل فحاشی و استعمال الفاظ رکیک چنانچه موجب حد قذف نباشد، به مجازات جزای نقدی درجه ۶ محکوم می‌شود.

در خصوص جرم سایبری یا همان جرم توهین در فضای مجازی به صورت صریح و آشکار چیزی در قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ بیان نشده است.

از آنجا که هتک حیثیت با توهین رابطه متقابلی دارد، می‌توان مطابق ماده ۱۶ قانون جرائم رایانه‌ای با افرادی که در فضای مجازی موجب هتک حیثیت دیگران می‌شوند، برخورد کرد، قانونگذار هم در این ماده می‌گوید: هر کس به وسیله سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی، فیلم یا صوت یا تصویر دیگری را تغییر دهد یا تحریف کند و آن را منتشر یا با علم به تغییر یا تحریف منتشر کند، به نحوی که عرفاً موجب هتک حیثیت او شود، به حبس از ۱۱ روز تا دو سال یا جزای نقدی

از ۴۰ تا ۴۰ میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

علاوه بر ماده ۶۰۸ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات، قانونگذار ما با توجه به شخصیت و مقام طرف اهانت مجازات جرم توهین را شدیدتر در نظر گرفته است. چنانکه در ماده ۶۰۹ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات می‌گوید: هر کس با توجه به سمت، یکی از رؤسای سه قوه یا معاونان

رئیس جمهوری یاوزرا یا یکی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی یا نمایندگان مجلس خبرگان یا اعضای شورای نگهبان یا قضات یا اعضای دیوان محاسبات یا کارکنان وزارتخانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و شهرداری‌ها در حال انجام وظیفه یا به سبب آن توهین کند به سه تا شش ماه حبس یا تا ۷۴ ضربه شلاق یا تا ۲۵ میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌شود.

قانونگذار ما در ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی در خصوص توهین به مقدسات هم می‌گوید: هر کس پیامبر اعظم (ص) یا هر یک از انبیای عظام الهی(ع) را دشنام دهد یا قذف کند، سب‌النبی است و به اعدام محکوم می‌شود.

قرار دهیم بلکه همین که فردی، شخص دیگری را در غیاب او هم مورد توهین قرار دهد، مرتکب جرم توهین شده است و همچنین برای تحقق جرم توهین، راست یا دروغ بودن اعمال به کار رفته شرط نیست و عمده مطلب این است که گفتار یا رفتار فرد در نظر عرف جامعه و هن آور و سبک‌کننده باشد.

در خصوص جرم توهین از طریق تلفن یا موبایل یا دیگر وسایل ارتباطی باید گفت اگر فردی توسط تلفن برای شما ایجاد مزاحمت یا به شما توهین کند، قانونگذار ما در خصوص اینگونه از مزاحمت‌ها و توهین‌ها به وسیله تلفن‌های همراه و ثابت مطابق ماده ۶۴۱ قانون مجازات اسلامی

در نظر گرفته شده، فقط برای ایجاد مزاحمت است و اگر فردی همراه با مزاحمت به فرد دیگر توهین یا او را تهدید کند، به هر دو مجازات، یعنی مجازات مزاحمت، هم جرمی که مرتکب شده است، محکوم خواهد شد.

این نکته مهم را هم باید بگوییم که در کشور ما از آنجا که مقام معظم رهبری هم از نظر سیاسی و هم از نظر شرعی بالاترین مقام رسمی در کشور محسوب می‌شوند، بر همین اساس اگر فردی به رهبر توهین کند، مجرم است و ماده ۵۱۴ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات قانونگذار ما در مورد مجازات آن فرد بیان می‌کند: هر کس به حضرت امام خمینی(ره) بنیانگذار جمهوری

شاهی باشد، غالباً به وسیله شهادت شهود یا اقرار توهین‌کننده نزد مراجع قضایی به راحتی قابل اثبات می‌شود.

توهین به مقامات سیاسی خارجی که به کشور ما سفر می‌کنند هم جرم است و با توجه به ماده ۵۱۷ قانون مجازات بخش تعزیرات که می‌گوید: هر کس علناً نسبت به رئیس کشور خارجی یا نماینده سیاسی آن که در قلمرو خاک ایران وارد شده است، توهین کند، به یک تا سه ماه حبس محکوم می‌شود.

شرط تحقق این ماده این است که در آن کشور نیز در مورد مذکور نسبت به ایران معامله متقابل بشود و در تبصره همین ماده قانونگذار می‌گوید: اعمال مواد این فصل منوط به تقاضای دولت مربوط یا نماینده سیاسی آن دولت یا مطالبه مجنی علیه یا ولی او است و در صورت استرداد تقاضا، تعقیب جزائی نیز موقوف خواهد شد.

از سوی دیگر اگر فردی از جانب فرد دیگری در فضای حقیقی یا مجازی با تهدید روبه‌رو شود، فرد تهدیدشده می‌تواند از طریق مراجع کردن به پلیس فتا یا دادسرای جرائم رایانه‌ای علیه فرد تهدید کننده به استناد ماده ۶۶۹ قانون مجازات اسلامی در بخش تعزیرات شکایت کیفری مطرح کند، بنابر این اگر فردی در فضای مجازی یا حقیقی شما را تهدید به افشای اطلاعات خصوصی که شامل عکس‌ها، متن پیام‌ها، صدای ضبط‌شده و فیلم شما می‌شود یا تهدید به قتل، آدم‌ربایی، اسیدپاشی، ضرب و جرح کند، حتی اگر آن فرد تهدید خود را عملی نکند، مجرم است و مجازات می‌شود.

گفتنی است بر اساس آیین‌نامه جمع آوری و استنادپذیری ادله الکترونیکی متن پیام‌ها، فایل‌های صوتی، فیلم‌ها و اسکرین‌شات‌ها در فضای مجازی توسط کارشناسان حوزه فناوری اطلاعات مورد بررسی قرار می‌گیرد. اگر صحت مدارک شما تأیید شود، آن اسکرین‌شات‌ها می‌توانند مستلک صدور حکم در دادگاه قرار بگیرد.

❖ **محقق و پژوهشگر علم حقوق**

واخواهی را صادر می‌کنند، چنانچه قرار قبولی دادخواست واخواهی صادر شود، اجرای حکم متوقف می‌شود.

توجه داشته باشید که واخواه باید دلایل قانع‌کننده‌ای در اختیار دادگاه قرار دهد که نتوانسته است در مهلت مقرر واخواهی کند، در غیر این صورت دادگاه ممکن است قرار رد دادخواست واخواهی را صادر کند.

اجرای حکم غیابی به درخواست محکوم‌له صورت می‌گیرد و دادگاه باید دستور اجرا صادر کند اما یک نکته در این خصوص باید مورد توجه قرار گیرد و آن این است که به موجب تبصره ۲) ذیل ماده ۳۰۶ قانون آیین دادرسی مدنی، اجرای حکم غیابی منوط به معرفی ضامن معتبر یا اخذ تأمین متناسب از محکوم‌له خواهد بود، مگر اینکه دادنامه یا اجرائیه به محکوم علیه غایب ابلاغ واقعی شده باشد و نامبرده در مهلت مقرر از تاریخ ابلاغ دادنامه واخواهی نکرده باشد.

با توجه به تبصره مذکور باید توجه داشته باشید که معرفی ضامن یا اخذ تأمین در صورتی است که حکم غیابی یا اجرائیه ابلاغ واقعی نشده باشد، بنابر این صرف صدور دستور اجرا، صدور اجرائیه یا حتی تعقیب عملیات اجرایی نیازی به ضامن و تأمین ندارد.

جنایتی که در آن قاتل فراری نیست!

زهر انعمتی*

قتل ناموسی از انواع قتل‌هایی است که بخشی از مباحث علوم جنایی در حقوق را به خود اختصاص داده است. صرفاً یک عامل خاص هم در اتفاق افتادن این نوع جنایت دخیل نیست. از این جهت بررسی عوامل مؤثر بر این قبیل قتل‌ها در مقایسه با سایر قتل‌ها از مباحث مهم حقوق جنایی است.

طبق یافته محققان مؤلفه‌های فقر فرهنگی، آداب و رسوم قبیله‌ای، تعصبات ناموسی، نظارت اجتماعی شدید بر زنان، ساختار خشن جامعه سنتی، فرهنگ پدرسالاری و از دواج اجباری از مؤثرترین عوامل ارتکاب قتل‌های ناموسی در مقایسه با سایر قتل‌هاست. همین تحقیقات نشان داده است اصلاح الگوی فرهنگی جوامع سنتی با نظارت سازمان‌ها و دستگاه‌های مسئول می‌تواند مؤثرترین راه مقابله با این پدیده باشد.

قتل را وظیفه قاتل می‌دانند

قتل‌های ناموسی در واقع قتل‌هایی هستند که توسط خانواده شخص، یعنی پدر، برادر، شوهر و خویشاوندان با انگیزه حفظ ناموس و شرف رخ می‌دهد. معمولاً زنان قربانی این نوع از خشونت مخصوصاً اگر در اثر تجاوز به عنف باشد، افرادی گناهی هستند که تقاص هوس دیگری را می‌دهند، ضمن اینکه این قتل‌ها بسیار فجیع است و برخلاف همه قتل‌ها، قاتل فراری نیست و به راحتی خود را معرفی می‌کند. خانواده مقتول نیز به خاطر نسبت خویشاوندی معمولاً خواستار مجازات قاتل نیستند و حتی گاهی قاتل را وظیفه قاتل می‌دانند و برای کاهش مجازات شخص تقاضای غفو می‌کنند. جالب است که بر اساس آمار منتشره از طرف سازمان ملل متحد، سالانه چیزی حدود ۵هزار قتل ناموسی در جهان رخ می‌دهد که بیشتر آن در جنوب آسیا و شمال آفریقا و خاورمیانه رخ داده است.

این قبیل قتل‌ها در همه کشورها و گروه‌های اجتماعی و اقتصادی در سطح جهان رخ می‌دهد و روز به روز نیز بر دامنه آن افزوده می‌شود. در ایران سهم مناطق مرزی، استان‌های خوزستان، کرمانشاه و ایلام بیشتر از سایر نقاط است و علت آن هم می‌تواند زندگی‌های طایف‌ای در این استان‌ها باشد.

تأثیر مشکلات فرهنگی واجتماعی

طبق تحقیقات صورت گرفته بیشترین تأثیر بر قتل‌های ناموسی مربوط به مسائل فرهنگی و در رتبه بعدی مسائل اجتماعی است و کمترین تأثیر مربوط به مسائل اقتصادی عنوان شده است. در رب قتل‌های ناموسی و کیفر مربوط به آن می‌توان چند حالت مختلف را در نظر گرفت: گذشته شدن زن ۱، بدست پدر ۲، بدست همسر ۳، بدست برادر و پسر عمو و سایر اقوام دیگر به هر انگیزه ناموسی.

در حالت کلی طبق ماده ۲۸۱ قانون مجازات‌های اسلامی، مجازات قتل عمدی در صورت تقاضای ولی دم و وجود سایر شرایط مقرر در قانون، قصاص و در غیر این صورت مطابق مواد دیگر این قانون از حیث دیه و تعزیر است.

از طرفی در مقام بیان شرایط عمومی قصاص ما با ماده ۳۰۱ قانون مجازات‌های اسلامی مواجه هستیم که بیان می‌دارد قصاص در صورتی ثابت می‌شود که مرتکب، پدر یا از اجداد پدری مجنی علیه نباشد و مجنی علیه، عاقل و در دین با مرتکب مساوی باشد.

با قرار دادن این دو ماده، این نتیجه حاصل می‌شود که اگر یکی از پدر یا اجداد پدری در بحث ما دستش به خون فرزندش آلوده شود، عملاً مجازات نخواهد شد، به این معنا که چون اولیای دم که همان ورثه مقتول به جز همسرش هستند، همان قاتلند و از طرف دیگر یکی از شرایط عمومی قصاص نفس این است که قاتل پدر یا جد پدری نباشد.

پس ما در اینجا با هیچ گونه قصاصی روبه‌رو نخواهیم بود و در گام بعدی به دلیل نداشتن شرایط قصاص سراغ مجازات بعدی، یعنی دیه و تعزیر می‌رویم که خودش در ماده ۶۱۲ قانون مجازات‌های اسلامی بررسی می‌شود.

اقدام دادگاه در صیانت از جامعه

ماده ۶۱۲ نیز بیان می‌دارد: «هر کس مرتکب قتل عمد شود و شاکي نداشته یا شاکي داشته ولی از قصاص گذشت کرده باشد یا به هر علت قصاص نشود، در صورتی که اقدام وی موجب اخلاخل در نظم و صیانت و امنیت جامعه یا بیم تجری به مرتکب یا دیگران گردد، دادگاه مرتکب را به حبس از سه تا ۱۰ سال محکوم می‌کند»، یعنی عملاً اگر پدر یا جد پدری دختری را به قتل برساند، مجازات‌شان تنها در ذیل ماده مزبور قرار می‌گیرد و در نهایت به حبس از سه تا ۱۰ سال محکوم خواهند شد که در جای خودش بسیار قابل توجه است.

در همین بخش از قانون تکلیف همسر کشی نیز مشخص شده، بدین معنا که چون همسر جزو اولیای دم مقتول نیست، پدر و مادر یا حتی فرزندان مقتول نیز در صورت نبود وراث درجه اول دیگری می‌توانند قصاص قاتل را از محکمه بخواهند و حتی اگر شکایتی شکل نگیرد یا گذشتی در کار باشد، باز هم شمول ماده ۶۱۲ ق.م.ا.پار جاست. اما در اینجا ذکر یک نکته ضروری است و آن هم اینکه اگر کسی خواهان قصاص شود، بر فرض مثال پدر دختر، قصاص داماد قاتل را بخواهد، باید به اندازه نصف دیه را بپردازد تا بتواند از حق قصاص خود استفاده کند. به بیان بهتر چون دیه زن نصف مرد است، برای قصاص قاتلی که مرد است، باید اول نصف دیه پرداخت شود تا بعد بتوان از حق قصاص استفاده کرد.

لایحه بلا تکلیف

این توضیح درباره برادر و سایر اقوام نیز جاری است، مگر اینکه قاتل تنها وارث باشد که در این حالت همه علاوه بر اینکه از مقتول ارث نمی‌برد، شمول ماده ۶۱۲ قانون مجازات‌های اسلامی برای او پابرجاست و پرداخت نصف دیه برای ثبوت حق قصاص مسلم است. جالب است بدانید در خردادماه سال جاری، لایحه‌ای تحت عنوان لایحه اصلاح ماده ۶۱۲ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی با هدف تشدید مجازات پدری در صورت قتل فرزند از دولت به مجلس یازدهم ارسال شد که همچنان منظر نظر و رأی مجلس و شورای نگهبان است.

این لایحه شامل یک ماده واحد و سه تبصره است.

در این لایحه مشخص شده، هر کس که مرتکب قتل عمد شود و شاکي نداشته باشد یا شاکي داشته باشد اما از قصاص گذشت کند، به حبس تعزیری درجه ۴ (پنج تا ۱۰ سال) محکوم می‌شود. تبصره‌های این لایحه هم عبارتند از:

تبصره ۱- در مواردی که فرد با علم به عدم امکان قصاص مرتکب قتل مذکور شود، به حداکثر مجازات مذکور محکوم می‌شود.

تبصره ۲- چنانچه ولی قهری یا قیم مرتکب قتل افراد تحت تکفل یا همسر خود شوند و دارای فرزند صغیر نیز باشند، دادگاه می‌تواند در اعمال حقوق مربوط به ملاقات، حضانت، ولایت، قیمومت، وصایت و سرپرستی آنها محدودیت ایجاد کند. تبصره ۳- در تمامی موارد موضوع تبصره ۱ این ماده، بازداشت موقت متهم تا حداقل یک سال الزامی است و مجازات مربوط نیز تا قبل از سبری کردن حداقل یک چهارم حبس معین شده توسط دادگاه، مشمول هیچ یک از نهادهای ارفاقی مذکور در قانون مجازات اسلامی نمی‌شوند.

❖ **کارشناس ارشد حقوق دانشگاه فردوسی مشهد**